

Onhan heilläkin isänä Abraham

Miksi harjoitamme muslimilähetystä?

Väliraportti missiologisesta matkasta islamin maailmaan

Martti Vaahtoraanta

1. Johdanto

Miksi Euroopassa tehdään lähetystyötä

Islam elää ja voi hyvin, myös Euroopassa. Islamlähetys sen sijaan ei erityisemmin kukoista, ei varsinkaan Euroopassa. Islamlähetti itse on pinteessä puun ja kuoren välissä – varsinkin Euroopassa.

Lähetystyön tekeminen Euroopassa ei sinänsä ole ongelma. Lähetystyö on Jumalan Sanan, lain ja evankeliumin julistamista, kastamista Kolmiyhteisen Jumalan nimeen, kastettujen opettamista ja seurakuntien perustamista sillä tavoin. Kasteen ja uskon kautta tullaan osalliseksi Kristuksen sovituskuoleman hedelmistä, syntien anteeksiantamuksesta ja iankaikkisesta elämästä, jäseniksi Kristuksen hengellisessä ruumiissa, Kirkossa. Sen tähden lähetystyötä harjoitetaan siellä, missä on kastamattomia ja uskosta osattomia ihmisiä. Heitä on Euroopassa miljoonia.

Osa kastamattomista Euroopan asukkaista on omasta kristillisestä perinteestään vieraantuneita ”uuspakanoita”. On luontevaa, että paikalliset kirkot huolehtivat evankeliumin julistamisesta näille maanmiehille, naapureille, työtovereille ja ystäville. Raja lähetystyön ja *evankelioimisen* välillä on tällöin melkein veteen piirretty viiva.

Hyvin sopii silti sekin, että Suomen luterilaisen kirkon lähetit tekevät työtä Eurooppaan muuttaneiden siirtolaisten ja pakolaisten parissa, myös muualla kuin Suomessa. Paras peruste sille on, ettei-

vät paikalliset kristityt vielä itse tarpeeksi kanna vastuuta uusista naapureistaan.

Eiväthän myöskään suomalaiset voi kehua kunnolla kantaneensa missionaarisen vastuunsa Suomeen saapuneista *ulkomaalaisista*, kuten heitä on tapana nimittää. Paikallisten asukkaiden ja tulokkaiden suhde on aina ongelmallinen, niin Suomessa kuin myös muualla Euroopassa. Itsekin ”tullista tullut”, mutta kulttuuriltaan eurooppalainen lähetti voi sen sijaan ymmärtää siirtolaisen tai pakolaisen elämäntuntoja ja ajatuksia paremmin kuin isäntämaan asukas – ja välittää myös eurooppalaisen tuntoja maahan muuttaneelle muukalaiselle. Suomalainen lähetti voi Euroopassa rakentaa ymmärryksen sillan kahden kulttuurin välille, ja sitä siltaa pitkin voi *evankeliumi* kävellä suljetusta kirkosta torilla tavatun ja naapurissa asuvan siirtolaisen sydämeen.

Itse asiassa Euroopan sisäinen lähetystyö on *missiota* puhtaimmillaan. Diakonialla on siinä tosin oma sijansa, varsinkin kun toimitaan pakolaisten parissa. Myös Euroopassa lähetystyöntekijällä tulee olla avoin sydän lähimmäisen hädälle, eivätkä yhteiskunnan epäkohdat saa jäädä häneltä piiloon. Hänen on osattava osoittaa kiipeitä kohtia ja tarvittaessa antaa ”ääni äänettömille”.¹

Kansainvälistä diakoniaa ei kuitenkaan saa sisällöllisessä mielessä sekoittaa evankeliumin julistukseen. Hyvän tekeminen ja pahan vastustaminen on kaikkien ihmisten tehtävä. Syntiinlankeemuksesta huolimatta se on myös tietyissä rajoissa mahdollista. Kristilliset ja yleishumaanit järjestöt tekevät rinta rinnan samaa työtä kolmannen maailman hätää kärsivien parissa.² Lähetys, evankeliumin julista-

---

¹ Tässä tilanteessa lähetti joutuu helposti valitsemaan kahden erilaisen tavan välillä auttaa pulaan joutuneita: Hänen on päätettävä, onko hän *ensi sijassa* evankeliumin julistaja vai *todistaako* hän Kristuksesta rakkauden työnsä *ohella*. Puuttuessaan yhteiskunnallisiin epäkohtiin, kuten ihmisoikeuksien loukkauksiin, hänen on usein paras toimia salassa, mikäli hän mielii jatkaa uraansa lähettinä eikä ihmisoikeustaistelijana – vaikka sekin saattaa olla hänen kutsumuksensa. Julkinen poliittinen toiminta tekisi lähetystyön useissa tapauksissa mahdottomaksi, ja yritys yhdistää ne saattaisi pahemman kerran sekoittaa Jumalan hengellisen ja maallisen regimentin oikean suhteen.

² Tosin kristilliset kirkot toimivat tiennäyttäjinä rakkauden työssä. Niiden osalle jäävät helposti ne maailman pienet ja heikot, joista muuten kukaan ei välittäisi. Kuitenkin myös kristillisen kulttuurin parissa syntyneet maalliset avustusjärjestöt toteuttavat usein huomaamattaan kristillisen rakkauden peri-

minen, on sen sijaan vain Kirkon eli uskovien tehtävä. Sitä ei tee kukaan muu. Niinpä Euroopan lähetit keskittyvät ensi sijassa siihen. He yrittävät *julistaa Kristusta*.

Eurooppalainen yhteiskunta huolehtii yleensä koulujen rakentamisesta, sairaalapalveluista ja tietöistä myös ulkomaalaisia maansa asukkaita varten. Vain poikkeustapauksissa lähetin täytyy panna kielitaitonsa ja kulttuurintuntemuksensa peliin, rientää apuun tai kutsua auttajat paikalle, kun pakolainen tai siirtolainen joutuu törmäyskurssille ympäröivän yhteiskunnan kanssa – tai yhteiskunta ulkomaalaisen kanssa.

Miksi muslimeja yritetään ”käännättää”?

Euroopassa toimivan suomalaisen lähetin on helppo vastata kysymykseen, miksi ylipäätään tehdään lähetystyötä myös ”kristillisissä hyvinvointivaltioissa”. Siihen kohdistuva periaatteellinen arvostelu perustuu väärään käsitykseen lähetystyöstä tai olevien olojen puutteelliseen tuntemukseen. Ei kenties osata erottaa lähetystyötä hyväntekeväisyydestä eikä ole perehdytty tilastoihin, kun puhutaan läpikotaisin ”kristillisestä” Euroopasta.

Sisällöllisesti paljon suurempi on kysymys *islamlähetysten* tarpeellisuudesta ja oikeutuksesta. Suuri, ellei suurin osa Euroopan uusista asukkaista on islaminuskoisia. Mutta ovatko muslimit uskosta osattomia?

Islamin tunkeutuminen vanhan kristikunnan alueelle on saanut monen nimellisesti kristityn kiinnostumaan omasta perinteestään ja korostamaan oman kulttuurinsa kristillisyyttä. Myöskään tietoisesti kristittyjen parissa islamia ei aina nähdä ensisijaisesti uskonnollisena, vaan kulttuurisena haasteena. Sitä pelätään, mutta ei niinkään hengellisenä haastajana kuin poliittisena tekijänä. Mielessä ovat Algerian kurkunleikkaajat, Afganistanin hirmuhallinto ja Iranin lapsimarttyyrit.

Monen orientin maista kiinnostuneen kristityn mielenkiinto suuntautuukin ennen muuta islamin nimissä vainottuihin kristittyihin, joista ei totuuden nimissä muuten paljon puhuta. Euroopan sisällä nämä uskovat vastustavat moskeijoiden rakentamista, mina-

---

aatteita. Niinpä myös ne ovat kristityille oiva mahdollisuus auttaa lähimmäistä ja todistaa Kristuksesta, eivät vain kirkolliset avustus- ja kehitysapuprojektit.

reetista kaiutettua rukouskutsua ja kammoksuvat huivipäisiä naapureitaan. Poliittisesti he ovat – viisaasti – varuillaan, mutta *islamlähetys* on heille usein outo ajatus. Lähetystyö itsessään on näille uskoville tärkeä ja rakas asia, mutta he näkevät sen tarpeet muualla, eivät niinkään Euroopassa asuvien muslimien keskuudessa. Islaminuskoiset ovat parantumattomia, saatetaan ajatella ja sanoa ääneenkin, ja oikeaa lähetystyötä tehdään pakanoiden parissa, Afrikassa ja Aasiassa.

Erityistä tukea islamlähetys ei myöskään saa niiltä ihmisiltä, jotka ymmärtävät edustavansa yhteiskunnan ja kirkon ”edistyksellisiä” voimia. Nämä miehet ja naiset pyrkivät *poliittisesti korrektiin* ajatteluun ja toimintaan. Maallisessa mielessä se tarkoittaa, että siirtolaisten ja pakolaisten mukanaan tuomien kulttuurien kirjavuus nähdään yksinomaan yhteiskunnan rikkautena, mitä se tiettyyn rajaan asti epäilemättä onkin. Hengellisessä mielessä se tarkoittaa, että uskonnollisen konfliktin sijasta pyritään *rakentavaan dialogiin* eri uskontojen välillä – eikä sekään ajatus ole kokonaan väärä.

Lähetystyö Euroopassa ei kuitenkaan sovi tähän ajatteluun. Jos *lähetyksellä* ymmärretään yhteiskunnallista avustustoimintaa kehitysmaissa ja taistelua oikeudenmukaisen maailmanjärjestyksen puolesta, myös poliittisesti korrekrit henkilöt saattavat jopa ”kulttuuri-imperialismin” vaaran unohtaen hyväksyä sen. Euroopan lähetiltä sen sijaan saatetaan kysyä: ”Miksi ihmeessä yritätte *käännyttää* muslimeja?”

Erityistä painoa tälle kysymykselle antavat tietyt teologiset perusteet. Siinä, missä tavallisen kadunmiehen ja monen uskovan kristityn islamkuvaa määräävät television kuvaukset radikaalien muslimien hirmutöistä, edistyksellisen kirkonmiehen tai -naisen mielestä musliminkin ”isänä on Abraham”. Muslimit ja kristityt uskovat samaan, yhteen Jumalaan, sanotaan, ja usein paljon hurskaampia he ovat uskossaan kuin kristityt. Mitä syytä meillä on heille julistaa evankeliumia?

Näitä kysymyksiä ei islamlähettilä voi sivuuttaa, ei ainakaan Euroopassa. Miksi teemme lähetystyötä keskelläämme asuvien muslimien parissa? Vastausta tahdon seuraavassa etsiä muutaman todeksi eletyn kuvan avulla. Ne ovat etappeja matkalla, joka on vielä kesken ja jolla arjen konkreettiset kokemukset nivoutuvat teologiseen työkentelyyn haastavalla tavalla. Ne eivät itsessään ole tarkka selostus

tapahtuneesta eivätkä aina kuvaa vain omia kokemuksiani, mutta ne kertovat jotakin siitä tehtävästä, joka islamlähetyksellä on Euroopassa edessään.

2. Lähetystyöntekijä kohtaa islamin

Hengellinen kauhu, kulttuurinen kiinnostus

Lähetystyöntekijä jakaa yhtäältä uskovan kadunmiehen hengellisen kauhun, toisaalta edistyksellisen silmälähtöisen kulttuurisen kiinnostuksen islamin edessä. Siinä, missä muslimikaupunginosa saa tavallisen eurooppalaisen värisevään hyytävästä vierauden tunteesta, lähetti tuntee nenässään herkullisen ruoan ja mausteiden tuoksun ja kuulee korvissaan itämaisen kielen rakkaaksi käyneen soinnin. Siinä, missä edistyksellinen eurooppalainen ihailee itämailla vieraillessaan moskeijan rikasta ornamentiikkaa, lähetti värisee vieläkin muistellessaan sitä kertaa, jolloin hän ensimmäisen kerran kuuli muslimimaassa minareetin rukouskutsun.

Ei voi olla lähetystyöntekijä, ellei ole kiinnostunut vieraista maista, kansoista ja kulttuureista. Ei voi olla lähetystyöntekijä, ellei ymmärrä olevansa vihamielisten henkivaltojen kanssa tekemisissä. Islamilainen maailma voi olla kaunis, lämmin ja maistua hyvältä, mutta itse islam kuristaa usein lähettiä kurkusta kuin näkymätön rautahansikas.

Muslimit itse eivät ihmisinä sen sijaan ole välttämättä pelottavia, eivät ainakaan Euroopassa. Eiväthän kaikki etniset eurooppalaisetkaan ole skinheadeja eivätkä uusnatseja. Tämän lähetystyöntekijä tietää. Islaminuskoiiset siirtolaiset ovat enimmäkseen kunnan väkeä. Ei heitä sen enempää tarvitse pelätä kuin muitakaan ihmisiä. Päinvastoin: se ystävällisyys, jolla siirtolaisen omaa kieltä huonostiakin sopertava lähetti usein otetaan vastaan, on kerta toisensa jälkeen aseistariisuvaa.

Mutta mitä tehdä, jos myöskään *islam* ei pelota? Mitä tehdä, jos kauhu vaihtuu kiinnostukseksi? Niinkin voi, niin ehkä pitääkin käydä. Mutta miksi islam ei pelottaisi? Entä minkä tähden sittenkin pitää tehdä islamlähetystyötä, minkä tähden *juuri silloin pitää tehdä lähetystyötä muslimien parissa, kun heidän uskontonsa ei enää pe-*

Iota kristittyä?

Lähetti vierailee moskeijassa

Lähetin työpaikan naapuriin rakennetaan uutta moskeijaa – tai *kulttuurikeskusta*, kuten sen nimi virallisesti kuuluu. Talossa on kirja-kauppa ja sosiaalisia tiloja, mutta myös iso sali, joka on pyhitetty jumalanpalveluskäyttöön. Suuri talo on vielä keskeneräinen, mutta moskeija toimii jo.

Lähetti päättää vieraila perjantain rukoushetkessä. Minareettia ei moskeijassa ole, eikä kukaan kutsu julkisesti rukoukseen. Silti miehiä, nuoria ja vanhoja, saapuu kuin näkymättömän langan vetäminä eri puolilta korttelia moskeijaan.

Eteisessä lähetti potkaisee kenkänsä pois ja kurkistaa salin puolelle. Lattian peittäväällä matolla istuu miehiä pikkutakeissaan ja tummissa housuissaan. Lähetti menee joukon jatkoksi ja alkaa katsella ja kuunnella.

Edessä pitää joku saarnaa, jota vakaat miehet tarkkaavasti kuuntelevat. Lähetti ymmärtää sen verran, että tärkeää on välttää syntiä ja tehdä hyvää, eikä varsinkaan uhrilahjoja saa unohtaa. Jotkut luulevat, että rukoussuunta on kahvila eikä Mekka, sanoo saarnamies, eikä hän pidä sitä hyvänä asiana.

Osa paikallaolijoista on syventynyt rukoukseen. Toiset katselevat ovelle ja ottavat tutut tulijat iloisesti tervehtien vastaan. Lattialla on tilaa, ja sitä tehdään, jos se ei riitä. Istu tänne vaan, veli!

Tunnelma on leppoisa. Siinä ei ole mitään pelottavaa. Paremminkin lähetin mieleen tulevat kotipuolen seurat: vanhoja maalaismiehiä koristelemattomassa salissa väliin vakavan tarkkaavina, väliin omissa ajatuksissaan saarnaa kuuntelemassa ja rukoilemassa.

Varsinaisen rukouksen alkaessa ja miesten ryhmittäessä riveiksi lähetti siirtyy eteiseen. Viime hetkellä moskeijaan tulee nuori isä poikansa kanssa, tervehtii ohimennen outoa tulokasta ja kysyy lämpimän ystävällisesti, eikö tämä tule moskeijaan muiden mukaan. Lähetti pudistaa päätänsä ja hetken rukouksia seurattuaan poistuu mietteissään. Tässä vaatimattomassa rukoushetkessä ei ollut mitään taianomaisen kiehtovaa, vaan koko toimitus oli pelkistetty, yksinkertainen, *raittiin oloinen*, kuten sitä varmaan joku kuvia, kynttilöitä ja kaunista musiikkia kirkoissa kammoksuva ystävä luonnehtisi.

Myöhemmin lähetti käy tutustumassa moskeijan esimieheen. Ystävällinen imaami kertoo, että se kuuluu eräälle herätysliikkeelle, joka tosin edustaa oikeaoppista islamia, mutta rahoittaa toimintansa kolehtivaroin eikä lähettäjään valtion tuella. Sehän maksaa useimpien imaamien palkan. Lähetti ajattelee omaa järjestöään, sen taloudellisia mahdollisuuksia ja omia voimiaan. Ne ovat vaikeita ajatuksia.

Lähetti osallistuu "islamviikkoon"

Paikalliset muslimit järjestävät lähetin työalueella vuosittain *islamviikon* nimellä kulkevan tapahtuman. Kaupungintalolla keskustellaan asiaan liittyvistä aiheista. Iltatilaisuuksiin liittyy myös demonstraatioita, kuten Koraanin resitointia. Lähetti päättää lähteä kuuntelemaan, miten Koraania luetaan. Muutenkin hän pitää velvollisuutenaan tutustua paikalliseen muslimien yhteisöön. Lähettiä kuitenkin pelottaa. Siksi hän tekee poikkeuksen säännöstä ja pukeutuu papinpaitaan. Se antaa lähetille voimaa olla julkisesti kristitty ja tekee muille läsnäolijoille selväksi, missä ominaisuudessa hän on paikalla. Paikalle saapuessaan lähetti toteaa helpottuneena, että enemmistö tapahtumaan osallistujista on itse maahan muuttaneita muslimeja. Paikalliset kristityt tai sekulaarit kansalaiset – heitähän ei erota toisistaan – ovat poikkeus. Lähetin huomiota herättää yhden paikallisen käännynnäisen groteskin julkinen islamin harjoitus, mutta muuten tunnelma on rauhallinen, vaikka kohta huomattavan kohotettu.

Kaupungintalon aulassa on islamilaisen kuvaamataiteen näyttely. Esillä on ennen kaikkea taidokasta kalligrafiaa, jonka avulla korostetaan Koraanin pyhyttä. Näyttely puolestaan kiertää kirjapöytää, jolla islamilaiset ryhmittymät esittelevät sopivia julkaisuja.

Lähetti tervehtii kohteliaasti erilaisiin päähineisiin sonnustautuneita muslimeja pitkän pöydän takana. Nämä vastaavat tervehdykseen yhtä kunnioittavasti ja yhtä varautuneen pidättyvästi. Papinpaita tekee tehtävänsä, mutta kahdessa eri mielessä: vääräuskoista papia kohdellaan kai vähäsen myös virkaveljenä.

Tilaisuus on viritykseltään korkeammin kulttuurinen ja tunnelmaltaan ladatumpi kuin islamilaisen herätysliikkeen perjantairukous moskeijassa. Lähettiä se ei kuitenkaan häiritse, päinvastoin. On-

han hänkin oppinut, kulttuurisesti ja liturgisesti harrastunut mies.

Erään pöydän ääressä myydään kuuluisan islamilaisen skolastikon ja mystikon, persialaisen Abû Hâmid al-Ghasâlin hartauskirjaa ”Onnellisuuden eliksiiri”³. Lähetti päättää ostaa sen – onhan al-Ghasâli omassa perinteessään samantapaisessa asemassa kuin hänen hyvin tuntemansa Johann Gerhard luterilaisessa traditiossa. Lähetin tarkoituksena on myöhemmin ryhtyä vertailemaan kummankin kuvaa Jumalasta.

Lähetti ei kuitenkaan millään tohtisi keskeyttää myyjän ja toisen samankaltaisen herran uskonnollista keskustelua, johon nämä ovat syventyneet. Lopulta hän rohkaisee mielensä ja pyytää kirjaa itselleen. Silloin toinen keskustelijoista, tavanomaisesti pukeutunut, parrakas mies kääntyy lähetin puoleen ja sanoo uskonnollisen ihmisen koko syvällä lämmöllä ja myötämielellä: ”Ah, se on *todella* hyvä kirja.”

Lähettiä huimaa. Hän ymmärtää seisovansa hyvin tutun ihmisen edessä. Tässä on mies, joka tietää yhtä hyvin kuin hän itse, ettei elämä ole vain siinä, mitä syömme, juomme ja omistamme, niin kuin maallistunut ympäristö ajattelee. Tässä ollaan perimmäisten kysymysten äärellä. Tässä on mies, joka tietää jotakin totuuden ja rakkauden merkityksestä.

Sitten Koraanin resitaatio alkaa. Sivuhuoneen etuosaan on lavastettu itämainen maisema. Muu huone on pimeä. Lähetti asettuu istumaan yhdessä joidenkin perinteellisten eurooppalaisten kanssa salin takaosaan. Edempänä istuu muutama nuori, kauniisti pukeutunut huivipäinen nainen. Tunnelmassa on taas jotakin hyvin tuttua – ehkä sekoitus herätyskokousta ja liturgiskirkollista hetkipalvelusta.

Resitaattorit, kaksi vakavaa nuorta miestä, astuvat esiin. Hyvällä kielellä ja vain vähän ulkomaalaisittain murtaen he kertovat, mistä on kysymys: Koraani on Jumalan erehtymätön ja täydellinen ilmoitus ihmisille, eikä sitä sen vuoksi sovi lukea kuin mitä tahansa kirjaa, vaan kauniisti ja kunnioittaen.

Lähetti on siihen mennessä kuullut islamilaista resitaatiota vain kaiuttimien kautta. Nytkin se vahvistetaan, mutta silti se kuulostaa aivan toisenlaiselta kuin minareetin rämisevä rukouskutsu: intii-

---

³ *Al Ghasâli* 1993.

miltä, lämpimältä, korvia hivelevän kauniilta.

Luettavaksi on taitavasti valittu niitä Koraanin *suuria*, jotka käsittelevät kristityille tuttuja asioita: Abrahamia, Mariaa, Jeesusta. Kunkin arabiaksi laulettun katkelman väliin toinen veljistä "selittää" luetun ymmärrettävällä kielellä – islamilaisen käsityksen mukaan vain arabialainen teksti on Jumalan sanaa, ja käännökset ovat "kommenttaareja".

Salissa on harras tunnelma. Lähetin edessä istuva nuori nainen näyttää jännittävän tavattomasti. Hän lienee toisen esilaulajan avio- puoliso.

Lähetti muistelee omaa menneisyyttään nuorena seurakuntapappina ja aviomiehenä. Hän poistuu hämmentyneenä paikalta ja pohtii kauan näkemäänsä ja kuulemaansa. Pohdinnassa on katumustakin mukana. Tähän hän ei ollut varautunut, ja siksi hän ei osannut toimia oikein.

Lähetti lukee sanomalehteä

Yksi lähetin tehtävistä on seurata tiedotusvälineitä varsinkin siltä osin, kuin se on hänen oman työnsä kannalta tarpeellista. Siinä tarkoituksessa hän ostaa silloin tällöin hyvän sanomalehden, lukee sen, leikkaa irti sopivat jutut ja säilyttää ne alleviivattuina tulevaa käyttöä varten.

Syyskuussa 1998 lähetti luki suuren kiinnostuksen vallassa artikkelin, jonka oli kirjoittanut Iranin shiialaisislamilaisen tasavallan reformihenkisen presidentti *Sejjed Mohammad Chatami*. Käännän siitä katkelmia tähän:

"Ilman uskontoa ja ilman alamaisuutta jollekin korkeammalle ihmisen elämältä puuttuu tarkoitus. Haluaa hän sitä tai ei, hänen olemassaolonsa taululle on kaiverrettu loputtoman salaisuuden merkki, ja hän tietää ja tuntee sen sisimmässään. ... Ihminen tietää uivansa salaisuuksien meressä, ja sen tähden hän on hämmentynyt. Hämmennys on yhtä vanha kuin ihmiskunta, ja pysyvin ja rehellisin vastaus siihen on uskonto. ...

Elämä ilman Jumalaa ... on ahdasta ja pimeää. Huolimatta Jumalan suuruudesta ja ylhäisyydestä ja ihmisen omasta riittämättömyydestä ja rajoittuneisuudesta ihminen voi ilman välittäjää löytää suhteen Jumalaan, sydämen tai jopa kielellisen suhteen. Maailmassa,

joka on täynnä epäilyksiä ja epätoivoa, hän voi käydä Olemisen keskuksessa hiljaista kahdenkeskistä keskustelua. Hän voi puhua Jumalalle ja saada Jumalalta vastauksen – Jumalalta, joka on kaunis ja jolle hän sen vuoksi menettää sydämensä, niin kuin rakastunut sen menettää; Jumalalta, joka on ylhäinen ja jota hän sen tähden pelkää. Tämä pelko ei kuitenkaan ole heikon ja kyvyttömän pelkoa vahvan, mutta irrationaalinen olennon edessä, vaan täydellisyyttä tavoittelevan epätäydellisen tuskaa rakastetun Täydellisen kasvojen edessä. ...

Lyhyesti sanoen uskonnolla on juurensa ihmisen sielussa. Eli kuten pyhä Koraani sanoo: Uskonto ja usko yhteen Jumalaan on taipumuksena annettu ihmisille. Vaistonvaraisesti hän tietää jotakin Korkeammasta ja Pyhästä, joka vetää häntä puoleensa, ja juuri tämä tieto ja tämä vetovoima, jonka hän tuntee itsessään, viittaavat siihen olemuksen yhteyteen, joka vallitsee ihmishengen ja pyhän Totuuden välillä. ...

Minun käsitykseni mukaan varma tie Jumalan tuntemiseen ei johda ymmärryksen, vaan salatun yhdistymisen⁴, ei järjen, vaan sydämen kautta. Tämä on se tie, jota myös uskonnot ovat pitäneet esillä. ... Ei järjen ymmärrys, vaan palvonta, sisimmän teko ja puhdistus, on tie varmuuteen ja Jumalan tuntemiseen.”⁵

Lähetti luuli islamia toisenlaiseksi. Eikö se ollutkaan lakiuskonto, joka vaati ihmiseltä mahdottomia ja rankaisi tätä pienimmästäkin rikoksesta hirvittävän julmin tavoin? Eikö juuri Iran ollut kuuluisa islamilaisen *sharian* ankarasta noudattamisesta? Eikö islam ollutkaan parhaimmillaankin vain kuivaa kasuistiikkaa siitä, mitä saa tehdä, mitä ei, jos mieli päästä paratiisiin?

Aikaisemmissa opinnoissaan lähetti oli perehtynyt kristilliseen mystiikkaan sekä sen oikeaoppisessa, raamatullisessa että kristillisen uskon rajoja koettelevassa muodossa. Niinpä moni villi ajatus sai alkunsa lähetin mielessä, kun hän luki Iranin presidentin tunnustusta. Ensimmäinen niistä oli, että kuinkahan moni huonosti tarkkaava kuulija kirkossa, syvälinen pietisti tai ”hiljaisuuden ystävä”, nyökkäilisi hyväksyvästi Iranin presidentin ajatuksille, jos lähetti unohtaisi kertoa, että ne olivatkin muslimin kynästä lähtöisin.

Lähetti perehtyy islamilaiseen mystiikkaan

⁴ ”... über die mystische Vereinigung” (latinaksi *unio mystica*).

⁵ *Chatami* 1998.

Lähetti osti alennusmyynnistä islamilaista mystiikkaa käsittelevän klassikon, professori Annemarie *Schimmelin* kirjan ”Islamin mystinen ulottuvuus”.⁶ Hän oli saanut kyllikseen niistä orientalisteista, joiden mielestä – siltä lähetistä ainakin näytti – länsimaistenkin tutkijoiden pitäisi perehtyä vain ”oikeauskoiseen” sunnalaisuuteen. Hän tiesi myös, että vaikka esimerkiksi väitetään melkein kaikkien turkkilaisten olevan sunnalaisia, todellisuudessa yksin aleviitteja⁷ lienee maassa 10–20 % väestöstä. Hän ei ollenkaan ymmärtänyt sitä vähättelevää sävyä, jolla usein puhuttiin ”kansanislamista” tai islamilaisesta mystiikasta. Hänelle ne olivat olemassa olevia tosiasioita, eikä hän pitänyt asianaan asettua omasta mielestään oikeauskoisen islamin puolelle.

Tämä kirja avasi lähetille oven islamin sisäiseen maailmaan. Hän ymmärsi, että on todellakin olemassa se pelottava ja radikaali islamismi, josta hän oli paljon kuullut ja lukenut ja joka valtaa yhä laajempia alueita maailmassa ja jota syystä pelätään. Varkailta todella amputoidaan käsiä, naisia todella syrjitään, kristinuskoon kääntyviä todella vainotaan aina kuolemaan asti islamin parissa.

Hän oli oppinut tuntemaan myös sen yksinkertaisen tavallisen ihmisen islamin, jossa yritetään olla kunnolla ja toimittaa uskonnolliset velvoitteet ja toivotaan, että lopulta hyvin käy. Islamissakin on oma ”kadunmiehen kansankirkollisuutensa”. Tutustuessaan islamilaiseen mystiikkaan lähetti kuitenkin tajusi, että nyt hän oli päässyt lähelle sitä lähdettä, josta ammentamalla voisi täytyä hänelle annettu tutkimustehtävä: katsoa uskovan muslimin sieluun, kysyä, minkä varassa tämä elää ja kuolee.

Lukiessaan selostusta islamilaisesta mystiikasta sekä sellaisena, kuin se elää ainakin lähellä oikeaoppista uskontojärjestelmää tai jopa sen sisällä, että sellaisena, jossa sen kannattajat joutuvat joskus maksamaan hengellään omasta uskostaan, lähetti tunsi sydämensä

---

⁶ *Schimmel* 1995.

⁷ Shiialaisen islamin reunamilla liikkuva, Profeetan vävystä, kalifi Alista nimensä juontava ryhmittymä, joka lienee saanut vaikutteita eri uskonnoista, kuten esimerkiksi buddhalaisuudesta, kristinuskosta ja uusplatonismista. Aleviitit ovat ajattelussaan ja elämässään sunnalaisia vapaamielisempiä, Turkissa syrjittyjä ja osin vainottuja, usein vasemmistolaisesti suuntautuneita tai ainakin kannattavat Kemal *Atatürkin* sekularisaatio-ohjelmaa, jonka pitäisi taata myös uskonnollisille vähemmistöille oikeus harjoittaa omaa kulttiaan.

lyövän taajemmin kuin koskaan ennen islamiin perehtyessään. Hän alkoi ymmärtää, mikä ulospäin niin kuivassa ja monesti vastenmielisessä islamissa viehättää uskonnollista ihmistä: ei ainoastaan yksinkertainen, järkeen ja luonnolliseen moraaliin vetoava pelastusjärjestelmä, vaan myös syvälle luonnolliseen uskonnollisuuteen ankkuroituva spiritualiteetti.

Lähetti näki myös islamin moninaisen ulkonaisen, aatehistoriallisen, psykologisen ja sosiologisen sukulaisuuden kristillisen uskon ja sen liepeillä liikkuvien ilmiöiden kanssa. Ennen kaikkea hän oppi ymmärtämään, miksi islam on vaarallista juuri silloin, kun se ei näytä siltä. Hän näki selvästi, miksi juuri siellä, syvällisen hurskauden edessä ja hyvien ihmisten parissa, missä poliitikot huokaisevat ja antavat ”vaara ohi” -merkin, juuri siellä islamin uskonnollinen imu on voimakkainta ja sen harhat petteväisimmillään läsnä. Juuri siellä pitäisi lähetyksen olla erityisen valppaana ja toimielias.

3. Teologista pohdiskelua matkan varrella

Miksi islam tuntuu tutulta?

Islam ei kristilliseltä kannalta katsoen ole oikeastaan pakanuutta, vaan *heresia*, harhaoppi. Samaan tapaan ajattelevat muslimit kristinuskosta. Islamin käsityksen mukaan Jumala oli ilmoittanut oikean uskonnon jo ennen Muhammedin kutsumusta Toorassa ja Evankeiumissa Israelin lapsille ja kristityille. Kumpikin näistä kutsuista oli kuitenkin ollut kutsulle uskonon tai väärentänyt annetun ilmoituksen. Koraanissa se jälleen ilmestyi, nyt puhtaana ja lopullisessa muodossaan.

Kristittyjen näkökulmasta katsoen islam syntyi kuutisen sataa vuotta Kristuksen syntymän jälkeen seemiläisen kulttuurin ja mui-nisarabialaisen uskonnon parissa, mutta myös keskellä juutalaisuuden ja kristinuskon vaikutuspiiriä.⁸ Koraani vilisee muistumia Vanhasta ja Uudesta testamentista, joskin omintakeisena valikoi-mana, monotonisesti samaa ideaa toistaen ja Muhammedin omaa

---

⁸ On toinen kysymys, missä määrin oikeaoppista oli Muhammedin tuntuma kristinusko.

profeetan uraa heijastellen.⁹

Itse asiassa Muhammed lienee alunperin odottanut sekä kristittyjen että juutalaisten hyväksyvän hänen julistuksensa. Kun näin ei tapahtunut, hän kääntyi näitä ja erityisesti juutalaisia vastaan, kristittyjen päästessä vähemmällä. Silti nämä kummatkin yhdessä kuuluvat *Kirjan kansaan* ja nauttivat sen vuoksi vääräuskoisinakin erityistä suojaa islamin valtapiirissä.

Polyteistillä on periaatteessa vain kaksi vaihtoehtoa edessään, jos Koraanin ohjeita noudatetaan: kääntymys tai kuolema. Kristityt ja juutalaiset saavat sen sijaan pitää henkensä ja rajoitetun vapauden harjoittaa uskontoaan, kunhan suostuvat elämään "toisen luokan kansalaisina" islamilaisen yhteiskunnan keskellä. (Tosin tätä Koraanin ohjetta ei ole aina noudatettu eikä sitä tänäkään päivänä noudateta fanaattisimman islamin maissa.¹⁰)

Uskontohistoriallisesti tarkastellen juutalaisuus, kristinusko ja islam ovat sukulaisia keskenään. Ne jakavat sellaisen lineaarisen maailmankuvan, joka lähtee luomisesta ja päättyy viimeiseen tuomioon. Itse asiassa Muhammedin julistajan ura alkoi eskatologisesta sanomasta niille hänen pakanallisille maanmiehilleen, jotka tosin palvelivat monia jumalia, mutta eivät uskoneet elämään kuoleman jälkeen:

Tuomio tulee, ja se tulee pian, kuului Muhammedin varhainen saarna. Siitä löytyy myös paljon Vanhan testamentin profeettallisesta julistuksesta ja Jeesuksen puheista tuttuja varoituksia rikkaille ja ylpeille. Tarkoittoaahan *islam* sananakin "alistumista"¹¹, nöyrää kummartumista aina maahan asti Jumalan suvereenin majesteetin edessä.

⁹ Koraanin tapa lainata raamatullista perinnettä antaa aiheen olettaa, ettei Muhammed tuntenut kirjoitettua Raamattua.

¹⁰ Paradoksaalia on kuitenkin, että Turkissa kristityillä oli ilmeisesti helpommat oltavat islamilaisen sulttaanin alaisuudessa kuin nykyisessä "modernissa" ja "maallisessa" valtiossa. Kansojen ja myös uskontojen moninaisuus oli osa islamilaisen imperiumin identiteettiä, mutta Turkin kansallisvaltio rakentuu "yhden kansan, yhden kielen ja yhden kulttuurin" ideologialle. Vaikka se on periaatteessa sekulaari, käytännössä ajatellaan, että jokainen etninen turkkilainen on luonnostaan muslimi, ja oikeastaan Turkki on vain etnisten turkkilaisten kotimaa.

¹¹ Samasta konsonanttiyhdistelmästä *slm*, josta sana *islam* on johdettu, juontaa juurensa myös sana *muslimi*, "alistunut".

Kristityt, juutalaiset ja muslimit juontavat juurensa samasta uskonnollisesta varhaishistoriasta. Vaikka Koraani ei olekaan sellainen kertomus Jumalan pelastavasta puuttumisesta ja suoranaisesta osallistumisesta historian kulkuun kuin Raamattu, vaan paremminkin se toistaa toistamasta päästyään todistusta siitä, kuinka Jumala kerran toisensa jälkeen on *opettanut oikean uskonnon* eri aikojen profetoille – silti *Abraham*¹² on niin juutalaisille, kristityille kuin muslimeillekin tärkeä esikuva. Luterilaisten "uskon isä" oli islamilaisen käsityksen mukaan *ensimmäinen muslimi*.¹³ Tosin muslimit kunnioittavat Abrahamin pojista Iisakin sijasta erityisesti Ismaelia, joka heidän käsityksensä mukaan yhdessä isänsä kanssa perusti Kaaban temppelin Mekkaan. Silti on uskonnonhistoriallisesti tiettyssä mielessä oikein sanoa kaikkien näiden kolmen uskonnon kannattajia "Abrahamin lapsiksi".¹⁴

Kristinuskon ja islamin sukulaisuus ei pääty myöskään muinaiseen Arabiaan eikä orientaalistien kirkkojen pariin. On yksi kulttuurihistoriallinen kilpalaulannan aihe, kenen ansiota loppujen lopuksi on, että kreikkalainen sivistys pääsi tunkeutumaan kansainvaellusten jälkeiseen kristilliseen Eurooppaan. Muslimien mukaan Eurooppa saa kiittää muslimeja menestyksestä tieteen ja sivistyksen alalla. Välittivähän juuri islamilaisen suurvallan kukoistuksen ajan muslimifilosofit ennen kaikkea Aristoteleen ajattelun keskiajan kristilliseen maailmaan. Totta on kuitenkin myös, että juuri islamin valtapiiriin joutuneet *kristityt* välittivät kreikkalaisen sivistyksen aarteet heitä alunperin korkeakulttuurin kannalta tarkastellen alemmalla tasolla olleiden arabien¹⁵ käyttöön.

Tämä keskustelu peittää helposti alleen sen takana olevan todell-

---

¹² Arabiaksi *Ibrahim*.

¹³ Toisen näkemyksen mukaan tämä arvonimi kuuluu *Adamille*. Muhammedin ainutlaatuista merkitystä ei tässäkin yhteydessä tietenkään voi sivuuttaa.

¹⁴ Yhteiset juuret näkyvät myös vuosituhantisessa ja yhä jatkuvassa kiistassa vaikutusvallasta kaikkien kolmen uskonnon pyhässä kaupungissa, Jerusalemissa. Mietittävää maallisimmallekin historioitsijalle antaa se eittämätön tosiasia, että jokseenkin kaikkien modernin maailman globaalien voimien, kristinuskon, islamin, marksilaisuuden ja kapitalismin vaikutuspiirit leikkaavat jollakin, historiallisella tai aktuaalilla tavalla Jerusalemissa.

¹⁵ Tiedän olevani "poliittisesti epäkorrekti" käyttäessäni tällaista arvottavaa ilmaisua eri kulttuureista. En kuitenkaan väitä, ettei arabialaisessa muinaiskulttuurissa olisi ollut arvostettavia piirteitä.

lisuuden. Ensinnäkin orientaalin kristinusko ja islam elivät ja elävät jossakin määrin yhä vielä periaatteellisesta vastakkainasetelustaan huolimatta sellaisessa keskustelusuhhteessa toinen toisensa kanssa, että se varmasti näkyy kummankin tavassa harjoittaa teologiaa. Toiseksi molemmat kehittyivät myös erikseen tarkasteltuina jatkuvassa kosketuksessa niin rationaaliseen kreikkalaiseen filosofiaan kuin erilaisiin filosofian ja uskonnon rajoilla liikkuviin ilmiöihin, kuten gnostilaisuuteen ja uusplatonismiin. Molemmat puolustautuvat niitä vastaan, mutta tavalla tai toisella ne myös hyödyntävät niitä teologiassaan.¹⁶

On siis lukemattomia syitä siihen, että kristitty voi kokea outoa ja pelottavaa tuttuutta kohdatessaan islamilaisen todellisuuden. Aatehistorian lisäksi niitä löytyy varmasti myös sosiaalhistorian alueelta. On enemmänkin odotettavissa oleva kuin yllättävä tosiasia, että esimerkiksi islamilainen kansanhurskaus ja mystiikka voivat saada samanlaisia muotoja kuin kristillinen uskonharjoitus ja elämä.

Mikä sitten erottaa kristinuskon islamista?

Kuvien kriittistä tarkastelua

Moskeija

Lähetti vieraili moskeijassa. Se oli omalla tavallaan kaunis rakennus, ja tunnelma oli kodikas. Jotakin siitä kuitenkin puuttui, puuttui enemmänkin kuin häiritsi lähettiä.

Ensinnäkin rukoushetkessä oli läsnä vain *miehiä*. Meitä ihmisiä on pysyvällä tavalla kahta kategoriaa, mutta moskeijassa niistä oli vain yksi edustettuna. Rukouskokouksesta puuttui elämälle yleensä ja varsinkin kristilliselle seurakunnalle ominainen *erilaisten yhteys*. Siellä olivat vain *samanlaiset* koolla.

On kuitenkin myös moskeijoita, joiden perjantairukoukseen naiset saavat osallistua. Tällöin he asettuvat takimmaisiiin riveihin,

---

¹⁶ Uusplatonismin ja gnostilaisuuden yhteys ns. idän uskontoihin, hindulaisuuteen ja buddhalaisuuteen, kuten myös zarathustralaisuuden vaikutus islamilaiseen, mutta myös kristilliseen teologiaan ovat oma, kiinnostava uskonnonhistoriallinen lukunsa, johon tässä ei ole mahdollisuutta tarkemmin paneutua.

parvelle tai heitä varten erikseen rakennettuihin tiloihin.¹⁷ Myös kristillinen perinne tuntee jaon ”miesten puoleen” ja ”naisten puoleen” kirkossa. Tällöin miehet ja naiset on kumpikin ryhmänä erotettu toisistaan, mutta ryhmät ovat yhtä lähellä alttaria, kahden puolen keskikäytävää. Miehet ja naiset ovat *rinnakkain* Jumalan edessä, eivät peräkkäin, eivät allekkain.

Moskeijassa ei myöskään ollut pelastushistoriallisia *kuvia*. (Niitä ei tosin kaikissa kristillisissäkään kirkoissa sallita.) Siellä ei ollut *alttaria*. (Sekin voi tiettyjen reformoitujen suuntien kirkoista puuttua.) Miehet kumarsivat tyhjää seinää päin. Edes *pyhiä kirjoituksia* ei sillä suunnalla ollut, kuten jopa juutalaisilla, kuvakiellosta huolimatta. Vaikka taidokkaan koristeelliset arabiankieliset Koraanin lauseet useimmiten kuuluvatkin moskeijan koristukseen ja vaikka Koraania luetaan, se ei kuitenkaan ole esillä osoittamassa Jumalan armahtavaa osallistumista historiaan eikä Hänen inkarnatorista läsnäoloaan Kristuksessa, kuten kristillisessä kirkossa.

Kun miehet moskeijassa lopulta asettuivat lattialla tiukoiksi riiveiksi, kaikkien kasvot Mekkaan päin ja alkoivat toistaa täysin samanlaisia rukousliikkeitä, rukouksia johtava imaami kumartui heidän kanssaan *samaan suuntaan*. Hän ei seissyt *vastapäätä* seurakuntaa, ei *kasvokkain* sen kanssa, kuten useimpien kristillisten seurakuntien paimen.

Imaami onkin vain yksi veli veljien joukossa, jonka tarkoituksena on johtaa rukouksia. Hänellä ei ole sitä tehtävää, jonka apostoli Paavali kuvaa sanoilla: ”Kristuksen puolesta me siis olemme lähettiläinä ... pyydämme Kristuksen puolesta” (2. Kor. 5:20). Luterilainen tunnustus ilmaisee saman asian nimittämällä seurakunnan paimenta Kristuksen eikä oman persoonansa edustajaksi.¹⁸

Niin kuin islamilainen rukousseurakunta koostuu vain miehistä tai erikseen miehistä ja erikseen naisista, eikä miehistä *ja* naisista erilaisinakin *yhdessä*, samoin se myös rakenteeltaan välttää sen ”kauhistuksen”, joka leimaa raamatullista käsitystä seurakunnasta ja joka saa ilmauksensa myös sen apostolisessa rakenteessa: Seurakunta ei ole vain Jumalan alamaisten joukko, vaan Kristuksen oma, rakas Morsian. Se elää rakkauden Hengen siteellä yhdistävässä suhteessa Häneen, joka kasvokkain läsnä ollen puhuttelee sitä rakkaasti

¹⁷ *Schirrmacher* 1994, 152.

¹⁸ Ks. *Apologia confessionis Augustanae* VII, 28, BSLK S.240, 40-47.

Sanassaan ja vieläpä antaa sille alttarin sakramentissa oman ruumiinsa ja verensä syötäväksi.

Usko Kolmiyhteiseen Jumalaan on islamin kannalta kauhistuttava erhe. Se on yksi ulottuvuus suurimmassa synnissä, jonka se tietää: että ainoan ja numeerisesti yhden Jumalan rinnalle asetetaan jotakin. Islam ymmärtää yhtenä olemisella ykseyttä vailla vivahteita ja dynamiikkaa, niin kuin ihminen luonnostaan – langenneena ja puutteellisena, kuten kristityt asiaa tulkitsevat – sen ymmärtää ja ajattelee.

Islam ei näe kristillisen ontologian trinitaarisuutta oikein. Kristillisen käsityksen mukaan tosi oleminen on *ykseyttä, yhtenä olemista yhdistävässä rakkaudessa*. Jumala on Yksi, koska Hänen kaikki kolme persoonaansa ovat yhtä jumalallista olemusta. Isä Jumala rakastaa Poikaa, Jumalaa, Pyhässä Hengessä, joka on Jumala.

Ihminen on myös luotu yhdistävään suhteeseen. Sanan varsinaisimmassa merkityksessä hän on ihminen ollessaan Jumalan kuva eli yhdistävässä suhteessa Jumalaan. Tätä suhdetta ilmaisee langenneessakin tilassa ihmisyyys miehenä *ja* naisena, ei erikseen, ei yksinään, ei erot hävittäen, vaan erilaisina yhdessä, toinen toistaan *rakastaen*.

Tätä islamin puutteetta ilmaisi lähetin kokema moskeijan rukoushetki: Miehet, tässä tapauksessa vain miehet, kumartuivat kaikki samassa tahdissa samaan suuntaan, kuin yhtenä, erittelemättömänä organismina. Jos naisia olisi ollut paikalla, lähetti ei kenties olisi nähnyt sitä. Silti tilaisuus välitti kuvan ihmisistä, jotka massanakin toimiessaan ovat yksilöinä yksin, ilman sisarten ja veljien yhteyttä aivan yksin ylivertaisen majesteettisen Jumalan edessä, joka ikään kuin takaapäin painaa muslimin maahan.

Kansanislam ja ylevä mystiikka

Muslimit ovat usein hyviä ihmisiä. Sen joutuu kristitty joskus itseään häveten tunnustamaan. Islaminuskoinen kansanihminen voi kaiken lisäksi pitää myös kristitylle paratiisin porttia raollaan, jos tämä vain tekee tarpeeksi hyvää. Lähetti, joka suhtautuu lämpimästi eurooppalaiseen muslimiin, saattaa kuulla olevansa juuri tämän rakkauden tähden pelastuksen tiellä.

Muslimin pitääkin olla hyvä ihminen. Islam ei tunne perisyntiä.

Ihminen ei ole luonnostaan perinjuurin paha, vaan paremminkin luomisesta asti heikko ja tietämätön. Hänet tosin karkotettiin paraatiisista, mutta mitään niin syvälle käyvää kriisiä kuin Raamatun mukainen syntiinlankeemus se ei merkinnyt ihmiskunnalle eikä maailmalle.

Allah on tosin suuri ja vaatii paljon, ennen kaikkea uskoa Jumalaan ja hänen profeettaansa, mutta myös uskonnollisten velvoitteiden uskollista toimittamista ja yleistä hyvää, rakkaudellista elämää. Allah ei kuitenkaan ole *ehdottoman pyhä*.¹⁹ Tavallisimpia Allahin epiteettejä Koraanissa on *armollinen*. Moneen kertaan todetaan, että ihmisen heikkouden tähden Allah tekee myönnytyksiä. ”Armeliyas Armahtaja”, kuten häntä nimitetään, tuntee luomansa olennot ja toimii sen mukaisesti.

Ihmisen tekemä synti ei myöskään kohdistu niinkään Allahiin kuin ihmiseen itseensä. Allah on synnin vaikutusten yläpuolella. Vain itseään syntinen synnillään vahingoittaa. Kolmiyhteinen Jumala on sen sijaan järkkymättömän pyhä, ja synti rikkoo ennen kaikkea ihmisen ja Jumalan vanhurskaan suhteen ja lyö nauloja Jumalan Pojan ruumiiseen.

Tavallisen muslimin usko siihen, että ihmisen hyvyys ja ahkera kilvoitus saattavat lopulta avata Paratiisin portit, on islamin kannalta perusteltu. Sovitusta ei tarvita, ainoastaan kilvoitusta. Sen kääntöpuolena on ainainen epävarmuus: Allah on armollinen, mutta myös suvereeni. Hän voi hyväksyä, mutta myös hylätä syntisen.

Tämä uskonnollinen ajattelu nojautuu pitkälle lain noudattamisen ja ansiollisten tekojen ajatukseen. Sen kruunaa ajatus Allahin kaikkivaltiaasta riippumattomuudesta. Usein väitetään, ettei islam muuta olekaan, ei voi olla muuta. Sanotaan, että ajatus *Jumalan rakkaudesta* on siinä mahdoton. ”Rakkaus” loukkaisi Jumalan ehdottoman tuonpuoleista olemusta ja toisi hänet vaarallisen lähelle ihmistä ja ”rinnalle asettamisen”²⁰ syntiä.

Osittain tämä tulkinta pitänee paikkaansa, ainakin niin kauan kuin pysytään ankaran oikeauskoisen islamin parissa. Kohtaaminen islamviikolla, Iranin presidentin artikkeli Frankfurter Allgemeine Zeitungissa ja islamilaista mystiikkaa koskeva kirjallisuus puhuvat kuitenkin tätä väitettä vastaan. Islam tuntee kuin tunteekin ajatuk-

¹⁹ Ehdottomampaa kuin Allahin pyhyys on islamissa hänen *suvereniteettinsa*.

²⁰ Arabiaksi *shirk*.

sen Jumalan rakkaudesta ja ihmisen rakkaudesta Jumalaan. Silti se ei tunne ajatusta *sovituksesta*, ei hyväksy oppia *Jumalan Kolminaisuudesta* ja vastustaa kaikin voimin uskoa Jumalan *inkarnaatioon*.

Tarkkaamaton lukija saattoi ihastella Iranin presidentin hurskaita ajatuksia ja kysyä itseltään: näidenkö parissa meidän todella pitäisi tehdä lähetystyötä? Tarkkaavainen lukija sen sijaan kiinnitti huomionsa kahteen seikkaan. Presidentti Chatami ei ensinnäkään puhu vain ihmisessä olevasta luontaisesta ja luodusta Jumalan aavistuksesta, johon myös kristityt uskovat. Sen lisäksi hän viittaa – tosin peitetysti – ihmissielun ja Jumalan olemuksen yhteyteen eli *sielun jumalallisuuteen*. Toiseksi hän puhuu ihmisen mahdollisuudesta rakkaaseen seurusteluun Jumalan kanssa *ilman välittäjää*.

Ensimmäinen ajatus lienee yhtäkkiä ajatellen myös oikeaoppisen islamin kannalta kauhistus. Korostaahan se Jumalan ja ihmisen kvalitatiivisesti ääretöntä välimatkaa.²¹ Toinen ajatus vastaa islamin ymmärrystä synnistä ja armosta: Välittäjää ei tarvita Sovittajan merkityksessä.

Islamilaisessa mystiikassa esiintyvä ajatus yhtäältä sielun ja Jumalan olemuksen sukulaisuudesta ja *siihen* perustuvasta välittömän Jumala-yhteyden mahdollisuudesta ja toisaalta sielun ja Jumalan erosta ja siihen pohjautuvasta kaipaavan rakkauden ikävästä palautuneen uusplatonistiseen ontologiaan. Se tarkastelee olemassaoloa eräänlaisena pyramidina, jossa sanomattomasta ja käsittämättömästä perimmäisestä prinssiipistä eli Jumalasta ”vuotaa”²² kaikki muu oleva, maailmanjärjestä materiaaliseen todellisuuteen asti.

Empiirisellä todellisuudella ei ole mitään varsinaista itsenäistä eksistenssiä suhteessa perimmäiseen todellisuuteen eli Jumalaan. Uusplatonistisen mallin mukaan ei voi myöskään ajatella ihmistä Jumalasta erillisenä, Häntä ”vastapäätä” olevana persoonana, vastuullisessa rakkauden suhteessa Häneen. Myöskin synty sen raamatullis-radikaalissa ja juridisessa merkityksessä on tässä järjestelmässä mahdoton.

²¹ Sillä ei tarkoiteta avaruudellista etäisyyttä. Tässä yhteydessä on tapana lainata Koraania, joka sanoo Jumalan olevan lähempänä ihmistä kuin tämän oma kaulasuoni. Jumala on siis sekä käsittämättömän lähellä että kokonaan ”toinen”.

²² Tästä prosessista käytetään teknistä termiä *emanaatio*, ja sen vastakohtasta, palautumisesta, termiä *remanaatio*.

Ihminen, hänen sielunsa, sijoittuu varsin korkealle olemisen hierarkkisessa kokonaisuudessa. Ihminen tuntee sisimmässään olevansa Jumalan sukua, mutta silti hänestä kaukana. Pelastus tarkoittaa ihmisen matkaa ”alemmasta” aineellisesta todellisuudesta ”ylemmäs”, kohti äärimmäistä olemista, Jumalaa. Rakkauden ikävä ajaa häntä siihen, *remanation* kautta takaisin symbioosiin sen todellisuuden kanssa, josta *emanaatio* hänet irrotti.

Islamilaisen mystiikan mukaan ymmärretty ”sielun matka Jumalan luo” ei kuitenkaan johda kristillisen teologian mukaiseen ihmisen ja Jumalan yhdistymiseen, joka korostaa ykseydessäkin pysyvää eroa luodun ja Luojan välillä. Allahin numeerisen ykseyden idea ei sen sijaan salli ajatusta olemassaolon todellisesta moninaisuudesta. Se on ongelma, jota islamin jumalaopin pohjalta ei voi ratkaista. Niinpä islamilainen mystiikka tämän ongelman ratkaisuyrityksenä johtaa äärimmillään kuvitelmaan ihmisen ja Jumalan identiteetistä. Kaikki erot häviävät.

Oikeauskoinen islam on aina tuominnut äärimmäisen mystiikan. Silti sen jumalakuva saattaa olla lähempänä vainottujen mystikkojen käsitystä, kuin sen parissa ollaan valmiit myöntämään. Myös Koraa-ni tuntee nimittäin ajatuksen ihmisen ”paluusta” Jumalan luo. Matka jää vain ikään kuin kesken ja päättyy hyvinkin luonnollisin värein kuvattuun Paratiisiin. Silti siihenkin sisältyy ajatus Jumalan kaikkivallasta, joka ei anna tilaa ihmiselle, vaan tekee hänestä Jumalan ja hänen toimintansa jatkeen ilman omaa subsistenssia elävässä, persoonallisessa suhteessa Kolmiyhteiseen Jumalaan, kuten kristityt ihmisyyden ymmärtävät.

4. Kolminaisuus, inkarnaatio ja sovitus

Kristillinen teologia edellyttää Jumalan kolminaisuuden. Tosi oleminen on trinitaarista ykseyttä rakkaudessa, jota myös ihmisyyden Jumalan kuvana tulisi heijastaa.

Synti on Jumalan tahdon rikkomista. Se rikkoo myös ihmisyyden Kolmiyhteisen Jumalan kuvana. Sen tähden langennut ihminen voi ymmärtää ’yhtenä’ olemisen ainoastaan numeerisena ykseytenä vailla itse ykseyden käsitteeseen *välttämättä* sisältyvää yhteyden mahdollisuutta.

Synti tässä perustavassa merkityksessä on myös erottamaton osa ihmisyyttä. Jokainen ihminen syntyy syntisenä eikä itse pysty ylittämään erottavaa kuilua ihmisen ja Jumalan välillä. Siihen tarvitaan Sovittajaa, joka tulee ihmisen itsensä ulkopuolelta, mutta asettuu kokonaan tämän osaan ja sijalle, ihmisyyteen, sen syyllisyyteen ja ontologiseen yksinäisyyteen sitoutuen. Siihen tarvitaan Sovittajaa sanan juridisessa ja ontologisessa merkityksessä.

On Jumalan lahjomattoman pyhyiden mukaista, että ihmiseltä puuttuvat kaikki mahdollisuudet itse pelastaa itsensä. On Jumalan yhdistävän Rakkauden olemuksen mukaista, että Hän tulee ihmiseksi. Jumalan Poika sovittaa ihmisenä ja Jumalana sen synnin, joka estää Jumalan oikean kuvan toteutumista ihmisessä. Kristuksessa ääretön ja äärellinen yhdistyvät, ja Kristuksen sovitustyön kautta Pyhä ja syntinen saavat mahdollisuuden siihen yhteyteen moneudessa, joka oli Jumalan alkuperäinen luomistahto ihmistä kohtaan.

Islamin kannalta kolminaisuus, inkarnaatio ja sovitus ovat mahdottomia ja tarpeettomia. Ne ylittävät sen yksinkertaisen uskonnon vähimmäismäärän, jota islam edustaa: On Jumala ja on luotu, on Käskijä ja käskettävät, on käskyt ja myös mahdollisuus täyttää ne.

Perisynti ei sovi ajatukseen armollisesta Allahista. Kolminaisuus ja inkarnaatio sotivat Jumalan numeerisen ykseyden ideaa vastaan. Ne rikkovat ”rinnalle asettamisen” kieltoa.

Jumalalla ei voi olla Poikaa. Jumala ei voi kuolla ihmisenä ristillä. Islamin kannalta on mahdotonta ajatella, että Jumala asettuisi syntisten luotujensa sijaan. Kristityt elävät ja kuolevat sen varassa. Sen vuoksi myös kristillistä lähetystyötä on tehtävä muslimien parissa.

KIRJALLISUUTTA

1. Kirjallisuus, johon viitataan tekstissä

Chatami, Sejjed Mohammad

1998 Keine Religion ist im Besitz der absoluten Wahrheit. Das Haupt des Menschen ragt in den Himmel, aber seine Füße stehen auf der Erde. Aus dem Persischen übersetzt von Katajun Amirpur und Navid Kermane. Frankfurter

Allgemeine Zeitung Nr. 224, 26.9.1998, s. 35.

Al Ghasâli

1993 Das Elixier der Glückseligkeit. Aus dem Persischen und Arabischen übertragen von Hellmut Ritter. Mit einem Vorwort von Annemarie Schimmel. 5. Auflage. Eugen Diederichs Verlag. München.

Die Bekenntnisschriften

1979 der evangelisch-lutherischen Kirche. 8. Auflage. Göttingen.

Schimmel, Annemarie

1995 Mystische Dimension des Islam. Die Geschichte des Sufismus. Dritte Auflage. München.

Schirmmacher, Christine

1994 Der Islam. Geschichte - Lehre - Unterschiede zum Christentum, 1-2. Band 1. Theologie für die Gemeinde. Herausgegeben von Prof. Dr. Thomas Schirmmacher und Drs. Hans-Georg Wüch. Neuhausen/Stuttgart.

2. Artikkelin taustaksi luettua kirjallisuutta, johon ei suoraan viitata tekstissä

Bouman, Johan

1977 Gott und Mensch im Koran. Eine Strukturform religiöser Anthropologie anhand des Beispiels Allah und Muhammad. Impulse der Forschung, Bd. 22. Darmstadt

Der Islam in der Gegenwart

1996 Herausgegeben von Werner Ende und Udo Steinbach unter redaktioneller Mitarbeit von Gundula Krüger. Vierte, neuarbeitete und erweiterte Auflage. München.

Der Koran

1992 Übersetzung von Adel Theodor Khoury. Unter Mitwirkung von Muhammad Salim Abdullah. Mit einem Geleitwort von Inamullah Khan. Zweite, durchgesehene Auflage. Gütersloh.

Lerch, Wolfgang Günter

1992 Halbmond, Kreuz und Davidstern. Nationalitäten und Religionen im Nahen und Mittleren Osten. Frankfurt am Main.